

Трофаїла Наталія Дмитрівна

аспірант кафедри психолого-педагогічної,
превентивної та інклюзивної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація У статті проаналізовано, а також розкрито такий важливий аспект як емоції дітей дошкільного віку. Визначено важливість професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання дітей у процесі їхнього емоційного розвитку. Аналіз педагогічних досліджень дозволив розкрити зміст та визначити етапи професійно-педагогічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Автор подає авторське визначення поняття «готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку». У статті розкривається мета, завдання та умови реалізації етапів професійної підготовки фахівців дошкільного фаху.

Ключові слова: емоції, емоційний розвиток, професійна підготовка, етапи професійної підготовки.

Постановка проблеми. В умовах модернізації системи дошкільної освіти, відбувається зміна вимог до професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. Проблеми підготовки майбутніх вихователів, пошуки нового змісту дошкільної освіти, врахування емоційних станів дітей дошкільного віку зумовлюють гостру необхідність підготовки студентів дошкільних факультетів до процесу емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Готовність педагогів дозволить створювати в дошкільних навчальних закладах сприятливі умови для виховання дошкільників, орієнтовані на особистість дитини відповідно до її емоційного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у підготовці фахівців освіти відбувається перехід до особистісно-діяльнісного підходу, за яким головною метою освіти є розвиток особистості сучасного педагога, формування в нього здатності до активної діяльності, творчої професійної праці (І. Бех, А. Бойко, В. Кремень, О. Вербицький, А. Коржуєв, В. Загвязинський, З. Курлянд, Н. Платонова, О. Савченко, В. Попков, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, Г. Троцько та ін.).

Науковці акцентують увагу на питаннях підготовки педагогічних кадрів, у тому числі й педагогів дошкільного фаху, розглядають проблему удосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах неперервної освіти, різних аспектів фахового становлення майбутнього вихователя (Г. Беленька, А. Богуш, Л. Артемова, Н. Гавриш, І. Рогальська-Яблонська, Л. Завгородня, Н. Денисенко, Є. Карпова, І. Луценко, Н. Лисенко, М. Машовець, Г. Підкурманна, Т. Поніманська, та ін.).

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є аналіз педагогічної проблеми емоційного розвитку дітей дошкільного віку, зокрема; висвітлення особливостей та визначення етапів підготовки студентів дошкільного фаху у вищих навчальних закладах до виховання дошкільників у процесі їхнього розвитку.

Виклад основного матеріалу статті. Проблема емоційного розвитку займає в дослідженнях психологів, філософів і педагогів важливе місце, досі залишаються мало вивченими багато питань, пов'язаних з природою емоцій, роллю соціального оточення в їх розвитку та їх взаємозв'язку з якостями особистості та особливостями взаємини з оточуючими.

Для визначення вихідного поняття «емоції» звернемося насамперед до словникових джерел, які по різному його трактують:

Емоції (лат. *emovere* – збуджувати, хвилювати) – це психічне відображення у формі безпосереднього упередженого переживання змісту життєвих явищ і ситуацій, обумовленого схваленням їхніх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [6].

Емоції – трактується як реакція людини і тварини на внутрішні та зовнішні подразники, що мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення й охоплюють усі види почуттєвої сфери та переживань [5].

Емоції – це специфічна форма взаємодії людини з навколишнім світом з середовищем, спрямована на пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе. Ця специфічність виявляється в суттєвих якостях позитивного і негативного полюсів емоцій.

Тобто, іншими словами, емоції – це особливий клас суб'єктивних психологічних станів, що відбивають у формі безпосередніх переживань приємність або неприємність процесу і результату практичної діяльності людини, спрямованої на задоволення її актуальних потреб.

В аспекті започаткованого дослідження особливо важливим є питання особливостей емоційного розвитку у дітей дошкільного віку, яку визначено науковцями як важливу педагогічну проблему.

Дошкільний вік характеризується бурхливим розвитком емоційної сфери, яка справляє величезний вплив на особистісний розвиток дитини, на оволодіння нею різноманітними видами діяльності. Впродовж дошкільного дитинства емоції розвиваються, ускладнюються і набувають інтелектуалізованого характеру [2].

Загальновідомо, що особистість дитини починає формуватись в дошкільному віці, причому цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що відповідно, детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими.

Виникнення емоцій у дошкільному віці пов'язане з конкретними явищами, подіями, людьми, які оточують дитину. Пізнаючи світ, дошкільник переживає все, з чим стикається: задоволення і незадоволення, горе і радість, обурення і захоплення. Все, що дитина сприймає, спостерігає, про що думає, викликає у неї емоційне ставлення.

Вважаємо, що заслуговує на увагу дослідження К. Ізарда, який класифікує такі фундаментальні емоції:

1. Інтерес — позитивна емоція, вона переживається дитиною частіше, ніж інші емоції. Інтерес грає важливу мотиваційну роль у формуванні і розвитку навичок, умінь, інтелекту і творчих прагнень; забезпечує працездатність.

2. Радість — переживання активного внутрішнього задоволення, впевненості в собі, власної значимості, успіху своєї діяльності. Якщо ця емоція переважає в емоційному житті, то дитина перебуває в стані комфорту.

3. Подив — переживання, пов'язане зі сприйняттям чогось раптового, несподіваного.

4. Сум — переживання суму, зневіри, ізоляції. Ця емоція гальмує розумову і фізичну активність дитини.

5. Гнів — переживання обурення, збурювання, незадоволення чимось. Ця емоція є одним з компонентів агресивної мотивації. Контроль над нею відіграє важливу роль у процесі соціального розвитку дитини.

6. Відраза — у крайній неприємне переживання, викликане чимось бридким, огидним, противним, потворним.

7. Презирство — переживання глибокої зневаги до когось (чогось) морально низького. Презирство приводить до роздування почуття власної значимості і до знецінювання об'єкта презирства. Ситуації, що активізують гнів, одночасно активують емоції відрази і презирства. Комбінація цих трьох емоцій розглядається як тріада ворожості.

8. Страх — переживання сильного переляку, остраху когось (чогось). Переживання страху відчувається і сприймається як погроза особистої безпеки; супроводжується почуттям непевності, незахищеності, неможливості контролювати ситуацію.

9. Сором — переживання незадоволеності собою. Сором мотивує бажання дитини сховатися, утекти.

10. Провина — переживання, пов'язані з порушенням моральної й етичної норми [4]. Інші емоції, відповідно до теорії К. Ізарда, є похідними.

На важливості дослідження емоційної сфери, зокрема емоційних ставлень дітей дошкільного віку наголошував О. Запорожець. Він стверджував, що виховання почуттів з перших років життя є найважливішим завданням, оскільки те, як будуть засвоюватися знання та уміння, вирішальним чином залежить від емоційного ставлення суб'єкта до оточуючих людей і довкілля [3].

Слід відзначити думку В. Сухомлинського, який у своїх працях звертав увагу педагогів на такі провідні аспекти у системі виховання дитячих емоцій:

1. емоційну культуру неможливо сформувати без постійного духовного спілкування педагога і дитини, без взаємного проникнення у світ думок, почуттів та переживань один за одного;

2. незамінним емоційним стимулом думки є процес різнобічного пізнання оточуючої дитину дійсності: «Важливо, щоб джерелом думки і почуттів було пізнання явищ природи, її краси»

3. істина, в якій узагальнюються предмети і явища навколишнього світу, стає особистісним переконанням дітей за умови, що вона одухотворена яскравими образами, які впливають на почуття [7].

Отже, емоції відкривають можливість для здійснення дитиною своєрідних висновків про те, як слід поводити себе в тій чи іншій життєвій ситуації, наскільки ця ситуація безпечна, до яких наслідків можуть призвести конкретні дії. Не існує дій або вчинків без емоцій.

Таким чином, аналіз проблеми емоційного розвитку дітей дозволяє усвідомити зміст і сутність цього поняття, а також її актуальність і важливість для становлення особистості дошкільника.

У зв'язку з вищевказаним постає потреба у підготовці фахівців дошкільної освіти нового якісного рівня до виховання дітей у процесі їхнього емоційного розвитку, які б відповідали сучасним вимогам суспільства, були спроможними швидко адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, володіли уміннями впродовж всього життя самостійно поповнювати

професійні знання та збагачувати власний професійний досвід. Успішність здійснення професійної підготовки майбутнього вихователя до виховання дітей дошкільного віку у процесі їхньої статево-рольової соціалізації залежить від оптимальності визначення системи поглядів на процес підготовки, на основі врахування змін стратегічних цілей професійної підготовки та закономірностей побудови навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Підготовка майбутнього фахівця у вищій школі реалізується у педагогічному процесі, як відкрита, динамічна та саморозвиваюча система (цілісне утворення) включає в себе наступні складові компоненти:

- зміст підготовки відповідно до цілей, конкретних завдань та специфіки професійної кваліфікації цієї підготовки (зміст підготовки розглядається як мета та результат фахової підготовки у відповідності до освітньо-кваліфікаційного рівня);

- педагог як конструктор та організатор процесу навчання, розвитку і виховання майбутнього фахівця;

- педагогічний інструментарій – методи, прийоми, засоби навчальної взаємодії, організаційні форми навчання;

- суб'єкт навчання як активний учасник навчальної діяльності, результатом якої є особистісне оволодіння професійним досвідом та вміння його творчо застосовувати у майбутній діяльності [1].

Відповідно до досліджуваної проблематики нами було сформульовано сутнісний зміст поняття «готовність майбутнього вихователя до емоційного розвитку дітей дошкільного віку» – яке ми розуміємо, як це цілісне особистісне утворення, що містить у собі сукупність теоретичних знань, щодо проблем емоційного розвитку дошкільників, а також застосування необхідних практичних умінь та навичок, що визначають специфіку педагогічної діяльності, що спрямований на розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Нами розроблено етапи підготовки майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку, що дозволило

студентам в процесі навчання у вищій школі досягати більш високого рівня осмислення проблеми виникнення негативних емоцій та виробити практичні уміння та навички у роботі з дітьми у дошкільних навчальних закладах. Отже, було виокремлено такі три етапи підготовки студентів: інформаційний, мотиваційний, практичний, які реалізовувалися на відповідних курсах навчання студентів факультету дошкільної освіти у вищих навчальних закладах.

Мета першого етапу – інформаційного – спрямована на оволодіння знаннями теорії та методик дошкільної освіти, оволодіння системою узагальнених педагогічних понять і їх інтеграція із практикою, формування професійно-педагогічних умінь і способів діяльності, які реалізуються в педагогічних технологіях.

Завданнями цього етапу виступали:

- 1) оволодіння знаннями щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку;
- 2) оволодіння знанням про різновиди емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей;
- 3) оволодіння знанням специфіки організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників.

На інформаційному етапі професійної підготовки студентів було реалізовано таку педагогічну умову: систематизоване та цілеспрямоване опанування майбутніх вихователів форм та методів, щодо забезпечення емоційного розвитку дітей у змісті фахових та профорієнтаційних навчальних курсів.

Для досягнення мети інформаційного етапу було розроблено й впроваджено змістові модулі у навчальні дисципліни: «Педагогіка дошкільна», «Дитяча психологія», «Актуальні проблеми сучасного дитинства», «Педагогіка дітей раннього віку», «Теорія і методика співпраці з родиною», «Теорія і методика діяльності сімейного педагога».

Другий – мотиваційний етап – передбачав формування у студентів мотивацію досягнути високих успіхів в навчанні, відкритості до нових знань,

пов'язаних із систематичним оволодінням інформацією педагогічного характеру, щодо вирішення професійних завдань.

Завданнями на цьому етапі виступали:

1. позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахуванням їхнього емоційного стану;
2. бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками;
3. прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей.

На цьому етапі було впроваджено таку педагогічну умову: поглибити вмотивованість та особистісну спрямованість студентів на організацію взаємодії з дітьми та батьками за рахунок запровадження у зміст навчання спецкурсу.

Метою третього – практичного – етапу забезпечити набуття студентами досвіду застосування теоретичних знань, умінь, навичок під час педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах, сформованість у студентів професійних умінь і навичок професійної діяльності.

Завданнями третього етапу виступили:

1. сформувати у студентів уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їх емоційний стан;
2. сформувати у студентів вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою подолання відхилень в емоційному розвитку;
3. сформувати у студентів творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятних способів вираження емоцій.

На останньому етапі підготовки студентів реалізували таку педагогічну умову: збагачення практичного досвіду майбутніх вихователів щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Таким чином, визначені етапи підготовки студентів до виховання дітей дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку дозволили позитивно

вплинути на вдосконалення якості підготовки майбутніх вихователів дошкільних начальних закладів до професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Професійна підготовка спеціалістів дошкільного фаху в процесі емоційного розвитку актуальне та важливе питання сучасної вищої освіти, адже в процесі розвитку емоцій у дітей дошкільного віку відбувається становлення особистості дитини. Система навчання і виховання дітей, яка склалася в закладах освіти, недостатньо орієнтована на подолання проблем, щодо негативних проявів емоцій у дітей, і потребує надання допомоги дитині у процесі засвоєння нею соціального досвіду шляхом входження у суспільне середовище, систему соціальних зв'язків, а також оволодіння вміннями відтворювати соціальні зв'язки у процесі життєдіяльності. Враховуючи вище сказане, слід зазначити необхідність вивчення даної проблематики, *що становить перспективу подальших наукових розвідок.*

Список літератури

1. Богініч О. Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти [Електронний ресурс] / О.Л. Богініч // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу до журн.: http://intellectinvest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_9/
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М., 1991. – 29 с.
3. Запорожец А. В. Воспитание эмоций и чувств у дошкольника / А. В. Запорожец // Эмоциональное развитие дошкольника. – М., 1985. – 297с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб.: 2000. – 344с.
5. Педагогічний словник / [За редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка.] – К.: Педагогічна думка, 2001. – 527 с.
6. Реан А. А. Психология детства / А. А. Реан. – СПб.: «пройм-ЕВРО-ЗНАК». 2003. – 368с.
7. Сухомлинський В. О. Живопис. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3 / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 557 – 565.

Трофаила Н.Д.
Уманский государственный педагогический
университет имени Павла Тычины

ЭТАПЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация В статье проанализированы, а также раскрыто такой важный аспект как эмоции детей дошкольного возраста. Определены важность профессиональной подготовки воспитателей дошкольных учебных заведений к воспитанию детей в процессе их эмоционального развития. Анализ педагогических исследований позволил раскрыть содержание и определить этапы профессионально-педагогической подготовки студентов в высших учебных заведениях. Автор представляет авторское определение понятия «готовность будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста». В статье раскрывается цель, задачи и условия реализации этапов профессиональной подготовки специалистов дошкольного специальности.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональное развитие, профессиональная подготовка, этапы профессиональной подготовки.

Trofaila N.D.
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

THE STAGES OF PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOL TEACHERS TO WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN IN THE EMOTIONAL DEVELOPMENT

Summary The article analyzed and solved such important aspects as the emotions of children. Determined importance of training teachers of preschool educational establishments for instruction of preschool children in the course of their emotional development. Analysis of educational research allowed to reveal the contents and identify stages of vocational and educational training of students in

higher education. The author reveals the goals, objectives and terms of implementation stages of pre-professional training profession.

Keywords: emotions, emotional development, training, training stages